

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СПРАВЕДЛИВОСТІ В ДЕРЖАВІ

У статті проаналізовано практику реалізації чинною податковою системою принципу соціальної справедливості, обґрунтовано необхідність запровадження нових підходів до оподаткування доходів населення та їх майна з урахуванням світового досвіду та стану розвитку вітчизняної економіки, зроблено пропозиції щодо удосконалення зазначених податкових інструментів.

Ключові слова: принцип соціальної справедливості, податок на доходи фізичних осіб, оподаткування товарів розкоші, перерозподільна функція податків, податкова амністія.

Фінансова криза 2008-2009 років та породжена нею рецесія в економіці провідних країнах світу змусила уряди цих держав проводити активну модернізацію податкових систем з метою прискорення темпів соціально-економічного розвитку та призупинення розшарування населення за рівнем доходів. В умовах наростання ризиків зниження темпів зростання світової економіки, у другій половині 2011 року відбулося скорочення фіскального простору для використання інструментів податково-бюджетної політики з метою протидії шокам. Тому пошук та запровадження найбільш ефективних податкових інструментів, що забезпечать реалізацію податковою системою принципу соціальної справедливості залишається актуальним питанням розвитку держави. В усьому світі запроваджуються податкові новації задля призупинення соціального розшарування населення.

Вивченню й розробці теоретичних проблем державних фінансів, а також реформування податкової системи країн з перехідною економікою, удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб присвятили свої праці та зробили значний внесок в економічну науку такі провідні українські економісти, як: В. Л. Андрущенко, В. Д. Базилевич, С. А. Буковинський, О. Д. Василик, В. П. Вишневський, А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, О. І. Даниленко, М. Я. Дем'яненко, Т. І. Єфименко, Ю. Б. Іванов, Б. Є. Кваснюк, А. І. Крисоватий, І. І. Лукінов, П. В. Мельник, К. В. Павлюк, Г. О. П'ятаченко, М. І. Савлук, А. М. Соколовська, В. А. Суторміна, В. М. Федосов, С. І. Юрій та інші.

Серед зарубіжних вчених слід відзначити праці Ш. Бланкарта, Г. Болдирева, А. Вагнера, А. Лаффера, Дж. Локка, Дж. Мілля, І. Озерова, Д. Рікардо, В. Пушкарьової, Е. Селімана, А. Сміта, У. Хассі, І. Янжула та інших.

Попри наявність значної кількості фундаментальних та прикладних наукових розробок у галузі податкового регулювання проблема забезпечення соціальної справедливості у державі потребує подальшого розв'язання та обґрунтування. Це зумовлено залежністю податкової політики держави від системи соціально-економічних відносин у суспільстві, ролі та обсягу функцій держави на конкретному етапі історичного розвитку, що потребує постійного корегування та уточнення її пріоритетів та параметрів з боку уряду. Крім того, в умовах глобалізації на розвиток податкової

політики та її інструментів впливають світові тенденції та геополітична ситуація.

Ще у 2004 році із запровадженням плоскої шкали оподаткування доходів населення виник один дуже негативний аспект. А саме: починаючи з доходів громадян понад 600 грн., податкове навантаження на такі доходи зменшується в значно більших обсягах, ніж в інтервалі 250-600 грн., а, починаючи з доходів понад 1100 грн., розрив між сумою сплаченого податку при прогресивній та пропорційній системах збільшується кількаразово [1, с. 207]. Фактично найбільшу вигоду від запровадження плоскої шкали отримали платники податків зі значними розмірами доходів, при цьому громадяни, що мають низький рівень доходів (на рівні прожиткового мінімуму) не відчули на собі значного зменшення податкового навантаження. Тому можна стверджувати, що діюча базова ставка оподаткування доходів фізичних осіб не сприяє реалізації фундаментального принципу податкової політики держави – соціальної справедливості, та потребує реформування відповідно до реалій соціально-економічного розвитку країни.

На жаль, запроваджений у дію з 1 січня 2011 року Податковий кодекс України не усунув повністю цей негативний фактор і не забезпечив повною мірою реалізацію перерозподільної функції податків. Різниця у доходах між найбільш бідними та найбільш багатими громадянами країни не тільки не зменшується, але в останні роки стрімко зростає, але ставка податку залишається практично єдиною для всіх платників. Задекларований у Податковому кодексі України принцип соціальної справедливості так і залишився декларацією, в реальному житті його реалізація не забезпечується.

Відповідно до норм Податкового кодексу України, крім базової ставки на доходи фізичних осіб у розмірі 15 відсотків, діє ще й підвищена ставка податку на рівні 17 відсотків від загальної суми доходів, отриманих платником податку протягом звітного податкового місяця, що перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати [2]. Однак ця новація не призвела до зменшення податкового навантаження на менш заможні верстви населення, а запропонована величина прогресії ставки податку не вплинула відчутно на суму податку з доходів забезпечених громадян, що свідчить про половинчастий характер

Таблиця 1. Розподіл населення за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів за 2008-2011 роки*

Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
до 300,0	0,2	0,2	0,1	0,0
300,1-480,0	2,3	1,7	0,6	0,2
480,1-660,0	6,9	5,0	2,4	1,3
660,1-840,0	14,3	12,1	5,6	3,7
840,1-1020,0	16,5	15,9	11,1	7,4
1020,1-1200,0	15,6	16,1	14,9	11,3
1200,1-1380,0	11,9	12,3	14,2	13,8
1380,1-1560,0	9,2	9,8	12,8	12,9
1560,1-1740,0	6,8	7,4	8,7	11,2
1740,1-1920,0	4,4	5,1	7,7	8,8
понад 1920,0	11,9	14,4	21,9	29,4

*Складено автором за даними Державної Служби Статистики України // http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/gdvdg_rik/dvdg_u/rozpodil2006_u.htm.

Для розрахунку об'єкта оподаткування, що підпадає під підвищено ставку податку зазначимо, що розмір мінімальної заробітної плати на 01.01.2011 року становив – 941 грн., на кінець року ця сума становила – 1004 грн. [3]. Таким чином під ставку податку 17% підпадають щомісячні доходи понад 9410 грн. – на початок 2011 року та 10040 грн. – на кінець року.

Як свідчать дані таблиці 1 в інтервалі понад 1200 грн. до 1920 грн. у 2011 році перебували доходи майже 58% населення. І саме в цьому інтервалі перебувають такі види доходів, як середньомісячна мінімальна заробітна плата, наявні номінальні доходи в розрахунку на одну особу тощо, тобто фактично доходи значної частини малозабезпеченого працюючого населення України. Частка осіб, що отримують дохід понад 1920 грн. щомісяця, неухильно зростає і становила у 2011 році майже 30% від загальної кількості населення. Але запропонована органами Державної служби статистики України шкала ранжування населення за рівнем середньодушового доходу не дозволяє визначити, скільки саме осіб отримували доходи, що підпадають під підвищену ставку оподаткування. Можна припустити, що під ставку 17% підпадуть доходи не більше 5% осіб від загальної кількості населення, оскільки існує дуже великий розрив між максимальною сумою доходів, що фіксуються органами статистики для побудови шкали ранжування, та доходами, що цікавлять органи Державної податкової служби України як потенційне джерело сплати підвищеної ставки податку (на початок 2011 року ця різниця становила 7490 грн., а на кінець року вже – 8120 грн.).

Якщо дослідити структуру доходів населення у 2011 році, то майже 42% доходів припадає на заробітну плату, ще 37% на соціальні допомоги і трансферти (таблиця 2). Питома вага доходів від власності, так звані пасивні доходи, становить лише 5,4% від загальної суми доходів і саме вони виступають показником заможності людини. При цьому середньомісячна заробітна плата по Україні за 2009 рік становила – 1906 грн., 2010 рік – 2239 грн., 2011 рік – 2633 грн. [3]. Як бачимо, на практиці фактично не відбувається реалізація принципу соціальної справедливості податкової системи та її перерозподільної функції, оскільки майже 95% платників податку на доходи фізичних підпадають під ставку 15%.

Ще у XX столітті фінансова наука і практика зуміли

вирішити проблему соціальної справедливості та захисту інтересів капіталу одночасно, перетворивши індивідуальний прибутковий податок в основне джерело податкових надходжень. У США надходження від прибуткового податку в 1986 Р. склали 60,5% загальної суми податків, а від податку на власність – 8,5% [4, с. 179]. Для України ці показники у 2011 році становили відповідно 15,1% та 4,4% від загальної суми доходів зведеного бюджету [5, с. 37]. Оскільки податок на доходи фізичних осіб є закріпленим податком і в повному обсязі зараховується до доходів місцевих бюджетів та лише 50% обсягу податку на доходи фізичних осіб, який справляється на території м. Києва, зараховується до Державного бюджету України, згідно зі змінами до Бюджетного кодексу України [8]. Питома вага податку на доходи фізичних осіб у доходах Зведеного бюджету України в останні роки знаходилась на незначному рівні та має тенденцію до коливання, а саме: 2009 рік – 15,4%, 2010 рік – 16,2%, 2011 рік – 15,1% [5]. Якщо орієнтуватися на практику оподаткування провідних країн світу, то можна стверджувати, що в Україні є значний потенціал для удосконалення прибуткового та майнового оподаткування населення шляхом збільшення податкового навантаження залежно від рівня доходів громадян.

У Податковому кодексі зроблено лише перший крок до диференціації ставок податку на доходи фізичних осіб. Поточна ситуація в Україні потребує запровадження більш дієвих інструментів забезпечення соціальної справедливості у державі.

Соціальна справедливість вимагає, аби багаті та бідні платили податок у розмірі, пропорційному власному доходу. У ситуації, що склалася сьогодні в Україні, коли різниця між максимальними і мінімальними доходами громадян перевищує більш ніж у 10 разів та за відсутністю дієвого механізму оподаткування великих доходів фізичних осіб виходить, що у відносних показниках бідні платять більше багатих. Це сприяє посиленню і так високої диференціації доходів громадян у країні. Система прогресивного оподаткування передбачає, що чим нижчий річний дохід, тим нижча ставка податку і навпаки. Таку практику використовують більшість країн світу. Максимальна ставка прибуткового податку, наприклад, в Іспанії складає 48%, а в Німеччині, Японії і Франції перевищує 50% [4].

Таблиця 2. Структура доходів населення України за 2008-2011 роки*

	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Доходи – всього у тому числі	100	100	100	100
заробітна плата	43,3	40,8	40,8	41,7
прибуток та змішаний дохід	15,5	14,5	14,5	15,9
доходи від власності (одержані)	3,4	3,9	6,2	5,4
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	37,8	40,8	38,5	37,0
Довідково: Середньомісячний наявний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	1143,0	1197,7	1540,5	1770,8

* Розраховано автором за даними Державної служби статистики України // http://ukrstat.org/operativ/operativ2005/gdn/dvn_ric/dvn_r/dvn_r.htm

Також не треба забувати, що більшість з тих, хто отримує в Україні «надприбутки», отримує їх не як зарплату, а у вигляді дивідендів та інших пасивних доходів, які мають особливості в оподаткуванні. Зокрема, доходи фізичних осіб у вигляді дивідендів за простими акціями оподатковуються за ставкою 5 відсотків від бази оподаткування (ст. 167 Податкового кодексу України) [2]. Щодо виплати дивідендів на користь фізичних осіб (у тому числі нерезидентів) за акціями або іншими корпоративними правами, які мають статус привілейованих або інший статус, що передбачає виплату фіксованого розміру дивідендів чи суми, яка є більшою за суму виплат, розраховану на будь-яку іншу акцію (корпоративне право), емітовану таким платником податку, прирівнюється з метою оподаткування до виплати заробітної плати і підпадає під ставку 15% або 17% залежно від суми виплачених дивідендів [2].

Тому, у більшості західних країн прийнята наступна градація оподаткування доходів громадян:

- для доходів у межах мінімального прожиткового мінімуму – нульова ставка оподаткування;
- для «зароблених» трудових доходів – податкова ставка в межах 15-20 %;
- для «зароблених» доходів підприємницькою діяльністю – обкладання тільки чистого доходу за податковими ставками 20-35 % (зі зниженням до нуля для реінвестованого прибутку);
- для доходів від вкладання капіталів (для рандому) – обкладання валової суми доходів за ставками 25-30 %;
- для «незароблених» доходів (подарунки, спадщина, виграші у лотерею тощо) – максимальні податкові ставки 50-57 % [6, с. 15].

Необхідно зазначити, що деякі країни ЄС у посткризовий період змінили підхід відносно оподаткування високих доходів топ-менеджерів у фінансовому секторі. Зокрема, Великобританія з 2010-2011 податкового року підвищила з 40 до 50% найвищу ставку індивідуального прибуткового податку, а також запровадила разовий 50%-й податок на бонуси банківських службовців, які перевищили 25 тис. фунтів стерлінгів за підсумками 2009 року [7].

В умовах впливу глобалізації на розвиток економіки і суспільства загалом, а також прагнення України в майбутньому інтегрувати до ЄС необхідно враховувати досвід розвинених економік. У цьому контексті доцільно розглянути й інші податкові інструменти перерозподілу надвисоких доходів, зокрема оподаткування товарів розкоші. Оскільки більшість країн уже такий податок запровадили як один із елементів антикризових

програм розвитку.

Найбільш радикальні кроки у забезпеченні реалізації принципу соціальної справедливості запроваджено у Франції. При визначенні параметрів формування доходів бюджету на 2013 рік передбачено підвищення ставки податку для населення, чий дохід перевищує 1 мільйон євро в рік, з 41% до 75% [9]. Цей тимчасовий захід, як передбачається, буде діяти лише два роки та під дію податку потрапить лише 2-3 тисячі осіб. Крім того, буде підвищено ставки податку з 41% до 45% для громадян, хто заробляє більше 150 000 євро в рік. За розрахунками експертів, додаткові податки на бізнес і багатих співвітчизників забезпечать надходження до бюджету майже 20 млрд. євро [9].

Безпрецедентне підвищення ставки податку викликало критику заможних французів. Хоча напередодні такої податкової новації найбагатші люди країни висловлювали свою готовність сплачувати підвищений податок у якості жести солідарності в період кризи. Однак 75% – зовсім не та ставка, на яку вони розраховували. Вже зараз особи, що потрапляють під підвищену ставку податку, мають намір змінити своє громадянство. Крім того, експерти застерігають, що за таких умов оподаткування доходів буде неймовірно важко залучити талановитих співробітників до Франції та створюються додаткові перепони для ведення бізнесу. Тому в умовах зростаючої податкової конкуренції такий одноосібний демонстративний крок уряду може обернутися значними втратами у перспективі як обсягів надходжень до бюджету, так і залучення інвестицій у вітчизняний бізнес.

Трансформація світової економіки, особливо починаючи з 80-х років ХХ століття, генерувала серйозні наслідки для систем оподаткування, оскільки сьогодні світова економіка є більш відкритою та інтегрованою, що створює сприятливі умови для підвищення мобільності населення та переміщення капіталу.

Ще у 1919 році шведський економіст Ерік Ліндаль (Lindahl) у своїй роботі «Справедливість оподаткування» запропонував принцип, згідно з яким частка індивіда у фінансуванні суспільного блага (інтерпретована як «податкова ціна» граничної одиниці суспільного блага) повинна точно відповідати граничній вигоді суспільного блага для цього індивіда. У його моделі «добровільного обміну» рівновага досягається за умови, коли і ставка податку, і обсяг частини суспільного блага стають об'єктом переговорів [10, с. 495]. Фактично Е. Ліндаль у своїй моделі інтерпретував вплив політичних факторів на бюджетний процес і фінансову політику загалом. В умовах демократичного суспільства необхідно знаходити компроміс у прийнятті рішень між

державою і платниками податків, оскільки вартість суспільного блага визначається суб'єктивно-психологічними оцінками його споживачів. Відсутність довіри до уряду з боку населення може призвести до ігнорування виконання запропонованих «правил гри» шляхом зміни юрисдикції платника податку, переходу до тінювих схем ведення бізнесу тощо або взагалі перейти до відкритих акцій непокори.

Сьогодні все більше країн відчуває на собі незадоволення населення бюджетно-податковою політикою уряду, і не в останню чергу через соціальну несправедливість у перерозподілі доходів населення та податкового тягара між платниками податків. Зокрема, нещодавно з такими проблемами зіткнулася і Німеччина – країна з найпотужнішою економікою Євросоюзу. Населення вимагає від уряду соціальної справедливості шляхом уведення податку на розкіш. Додатковий податок на власність (або «податок на розкіш») повинен торкнутися лише 1% найбагатших громадян Німеччини [11].

Запровадження в Україні податку на розкіш дозволить збільшити внесок заможних громадян у формування доходів бюджету, а також забезпечить більш справедливий перерозподіл багатства у суспільстві. Аналогічні кроки з боку уряду вже зроблені у більшості європейських країн, зокрема в Іспанії, Франції, Голландії, Норвегії, Німеччині, Австрії, Великобританії, Швеції, Бельгії, Данії, Ісландії, Люксембурзі. Розглядається також питання про його запровадження у США.

Тому поряд із запровадженням прогресивної шкали оподаткування доходів населення доцільно ввести в Україні адекватний прогресивний податок на майно. Якщо власники капіталу вкладають вільні кошти в особняки, землю під ними, квартири вартістю в мільйони доларів, яхти та автомобілі, то і треба оподатковувати те, що у всьому світі прийнято вважати розкішною.

Питання про податок на багатство (або як його ще називають – податок на розкіш) влада обговорює вже щонайменше більше року. За розрахунками фахівців Міністерства соціальної політики, які брали участь у розробці одного з проектів Закону, у разі запровадження такого податку, надходження до Державного бюджету України очікуються на рівні близько 3 мільярдів гривень щорічно. Передбачається, що це буде тимчасовий вимушений захід і Закон, у разі його прийняття буде діяти лише на час скрути. Орієнтовно з 2012 року до 2017 рік [12].

Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку на багатство» ще знаходиться на стадії обговорення. Відповідно до цього Проекту Закону, Податковий кодекс України планується доповнити статтями у розділі XVIII «Податок на багатство» (статті 341 – 346). Але вже зараз з'явилося багато альтернативних варіантів проекту Закону щодо запровадження податку на багатство, в тому числі і з боку уряду. Проблема полягає в тому, що досить важко визначити об'єкти оподаткування цим податком як з об'єктивних, так і суб'єктивних (політичних) причин. Оскільки важко встановити, наприклад, з якого саме розміру квартири або будинку починається багатство, а який розмір нерухомості ще буде вважатися достатнім або необхідним для проживання родини.

У чинній редакції Податкового кодексу України у розділі XII «Місцеві податки і збори» містяться

положення щодо адміністрування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, який так і не запрацював на початку 2012 року відносно квартир площею понад 120 кв. м і будинків понад 250 кв. м, а з 1 січня 2013 року, як зазначають експерти, він буде скасований.

Замість нього планується запровадити податок на майно, проект Закону якого підготовлено Міністерством фінансів України. Щорічно його будуть платити фізичні та юридичні особи – власники квартир загальною площею більше 200 кв. м і вартістю понад 1000 мінімальних зарплат (МЗ), тобто більш 1090000 грн. виходячи з поточного розміру МЗ, котеджів, дачних і садових будинків – 500 кв. м і 2500 МЗ (2740000 грн.); об'єктів житлової нерухомості, що знаходяться у власності одного платника – 600 кв. м і 3000 МЗ (3280000 грн.) [12].

Відповідно до законопроекту, що був підготовлений Міністерством соціальної політики, розкішні вважатимуться квартири і будинки площею від 200 кв. м і 400 кв. м відповідно. Ставка податку передбачається на рівні – 0,5% оціночної вартості (мінус витрати на оцінку). Сума податку не зможе бути менше 2% МЗ за кожен квадратний метр житла, тобто мінімальна сума податку для квартири площею 200 кв. м складе 4,4 тис. грн. Зазначимо, що сплата податку в 2013 році буде здійснюватися з огляду на розмір мінімальної зарплати, а тільки з 2014 року буде задіяна оціночна вартість.

Крім цього, новий законопроект змінить і принцип оподаткування рухомого майна. Уряд пропонує відмовитися від прив'язки податку до об'єму двигуна, а стягувати податок на розкіш з легкових автомобілів і мотоциклів тільки в разі перевищення граничної вартості: понад 700 МЗ (765,8 тис. грн.) – для автомобілів і 200 МЗ (218,8 тис. грн.) – для мотоциклів. При цьому податком у розмірі 40% від вартості покупки всередині країни (плюс ПДВ при ввезенні) буде обкладатися тільки новий транспорт [12]. Планується, що додаткові надходження до бюджету від податку на багатство можуть скласти 500 млн. грн. на рік.

Але вже зараз експерти звертають увагу на можливість ухилитися від сплати цього податку та знизити оціночну вартість майна маже вдвічі, і тим самим забезпечити заможним громадянам удвічі менші податкові зобов'язання перед бюджетом. Оскільки оціночна вартість – це лише суб'єктивна думка оцінювача, складена на підставі аналізу аналогічних продажів. Реальних цін і ринку нерухомості поки що в Україні немає.

Головний недолік цього податку полягає в тому, що під його дію підпадають і незаможні верстви населення, зокрема мешканці сіл, які раніше утримували тварин та вели власне господарство і в них залишилися будівлі та споруди. Під оподаткування підпадають також мікропідприємства та малий бізнес – фермери, дрібні ремісники та платники єдиного податку 1 категорії.

Значне зменшення розміру квартир та житлових будинків до 120 кв. м та 250 кв. м відповідно, що підпадають під оподаткування, призведе до того, що платниками податку на розкіш стануть власники будинків та квартир економ-класу, які придбані в кредит і не є предметами надмірного споживання.

З упевненістю можна зазначити, що такий податок буде збиратися, часто із тих осіб, що є представниками звичайного працюючого населення чи навіть його незахищених верств. І ніяк не буде відповідати меті його запровадження.

За даними Центру Разумкова, під час опитування в травні 2011 року до середнього класу зарахували себе 44 % населення України. Але, за даними експертів, кількість людей в Україні, яких можна вважати середнім класом за європейськими мірками, сягає не більше 10%, і ще близько 2% можна віднести до багатих людей. Тому оподаткування багатства має торкнутися лише цих 2% населення і не зачіпати середній клас [13].

Реалізація принципу соціальної справедливості можлива не лише за рахунок удосконалення існуючих податкових інструментів, а також шляхом нових підходів до реалізації антикризових програм розвитку економіки, зокрема проведення швидкої та неконфіскаційної податкової амністії для юридичних і фізичних осіб, використовуючи досвід провідних країн Європейського Союзу, а також Казахстану.

Класичним прикладом вдалого проведення податкової амністії є амністія в Ірландії 1988 року. При цьому акумульовані у ході проведення амністії кошти склали 2,5 % ВВП цієї країни. Що стосується досвіду інших країн, то у США регулярно проводяться податкові амністії на рівні окремих штатів. За період з 1982 по 1997 роки 35 штатів реалізували на власному рівні різні програми податкових амністій. Найбільш успішні з них дозволили залучити до місцевих бюджетів додатково коштів у обсязі 1-3 % від їх загальної суми [14, с. 76].

Що стосується країн з перехідною економікою, то ефективність проведення амністії досить висока. Так у Казахстані податкова амністія 2001 року дозволила вивести з «тіні» 500 млн. дол. За оцінками фахівців, у разі проведення податкової амністії в Україні, доцільно буде розраховувати на легалізацію коштів на рівні 3 % від ВВП [14, с. 77]. Важливу роль у процесі проведення податкової амністії відіграє кількість громадян, які прийняли участь у легалізації доходів. Так у Казахстані амністією скористалися 3000 чоловік і середня сума, яку вони декларували, складала 165 тис. доларів. В Індії в амністії доходів прийняло участь 466 тис. платників податків і було задекларовано прихованих від податків доходів на суму 8,2 млрд. дол.

Слід підкреслити, що податкова амністія виведених із-під оподаткування коштів є одноразовим допоміжним заходом у контексті проведення модернізації системи оподаткування та податкової політики загалом, покращення адміністрування податків, встановлення партнерських взаємовідносин між платниками податків та Державною податковою службою, наведення порядку у сфері забезпечення прав власності, забезпечення дієвого та спрощеного валютного контролю, поліпшення макроекономічної ситуації, зниження податкового навантаження на економіку тощо.

З метою запобігання формування правового нігілізму в суспільстві та негативної психології у платників податків, коли держава, за рахунок проведення податкової амністії, фактично заохочує порушників і карає законслухняних громадян, необхідно обов'язково обкладати податком доходи, які підлягають легалізації. Нехай це будуть незначні ставки на рівні 5-10 %, але кожен зобов'язаний сплатити податки. Закон єдиний для всіх. Крім того, необхідно передбачити суворі штрафні санкції проти порушників податкового законодавства, які не скористалися податковою амністією.

Підсумовуючи вищезазначене, хочемо наголосити, що сучасна держава у своєму розпорядженні має значний арсенал податкових інструментів, необхідних для реалізації ефективного фіскальної політики. Завдання

уряду полягає у своєчасності запровадження та пошуку адекватних поточному стану соціально-економічного розвитку держави податкових інструментів.

Вважаємо, що запровадження прогресивної шкали податку на доходи фізичних осіб сприятиме перерозподілу податкового тягаря і зменшенню оподаткування громадян з низькими доходами. Доцільно на основі фундаментальних прогнозних розрахунків розширити шкалу прогресивного податку, запровадити більше ступенів прогресії та значно збільшити ставку податку для більш заможних громадян. Одночасно необхідно запровадити зменшену ставку податку для осіб з низьким рівнем доходів.

При цьому не доведено, що існує пряма залежності між уведенням прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб та зниженням диференціації населення за рівнем доходів. У розвинених країнах уряди досягають зниження рівня бідності не лише за рахунок вилучення пропорційно більшої частини доходів багатих, але за рахунок комплексу заходів бюджетно-податкової політики, спрямованих на розвиток соціальної сфери.

Необхідно одночасно посилити контроль з боку фіскальних органів за сплатою підвищених ставок податку на доходи фізичних осіб шляхом запровадження непрямих методів контролю, а саме – підтвердження легальності отримання доходів при купівлі коштовних товарів (або, так званих, товарів розкоші), запровадження безготівкових засобів при розрахунку за них тощо. Це буде сприяти скороченню тіньових доходів та підвищенню рівня легалізації заробітних плат. Паралельно можна запровадити або підвищити акцизний податок на предмети розкоші.

Необхідно також ураховувати той факт, що Україна є правовою та демократичною державою, у статті 24 Конституції України зазначено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи і є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [15]. Тобто, Конституцією прямо заборонено встановлювати якісь привілеї чи обмеження за ознакою, в тому числі, майнового стану. Це означає, що не тільки неприпустимо встановлювати привілеї для «багатих» і обмеження для «бідних», але й навпаки, встановлювати додаткові виплати для осіб тільки на тій підставі, що вони належать до «багатих».

Тому повинен бути досягнутий компроміс або домовленість між урядом та заможними громадянами, що вони добровільно погоджуються сплачувати підвищені ставки податку на доходи певний термін часу як акт доброї волі та патріотизму, тим самим підтримуючи свою країну у період кризи. Оскільки існує багато можливостей уникнути сплати такого податку як шляхом зміни громадянства, так і шляхом реєстрації рухомого та нерухомого майна на юридичну особу.

Запровадження податку на розкіш має радше політичне, а не економічне підґрунтя, оскільки надходження до бюджету від його справляння будуть незначними порівняно з витратами на адміністрування. Існують різноманітні податкові інструменти, як-от: прогресивна шкала оподаткування доходів громадян, податок на нерухоме майно, податок на землю, акцизний податок тощо, які у комплексному їх застосуванні забезпечать реалізацію принципу

соціальної справедливості з одночасним збільшенням надходжень до бюджету.

Рекомендуємо провести подальші наукові дослідження ефективності та доцільності запровадження в Україні податку на розкіш, які повинні

показати чи доцільно Україні імплементувати новітнє Європейське законодавство щодо оподаткування рухомого та нерухомого майна заможних громадян до вітчизняного Податкового кодексу.

Список літератури

1. Крисоватий, А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні [Текст] : монографія / А. І. Крисоватий. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : кодекс від 2 грудня 2010 року № 2756-VI / Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
4. Хасси, У. М. Мировое налогообложение. Основы Мирового налогового кодекса [Текст] / У. М. Хасси, Д. С. Любик / Пер. с англ. – Кембридж: Гарвардский университет, 1992. – 280 С.
5. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2011 рік [Текст] / [І. Ф. Щербіна, А. Ю. Рудик, В. В. Зубенко, І. В. Самчинська та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К. : 2011. – 96 с.
6. Кашин, В. А. О совершенствовании налоговой системы Российской Федерации / В. А. Кашин, М. Р. Бобоев // Налоговый вестник. – 2002. – № 12. – С. 15.
7. European Commission financial tax opposed by UK // [Електронний ресурс] / News business. – September 2011. – Режим доступа к статье: <http://www.bbc.co.uk/news/business-15090761>
8. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2011 року № 2456-VI // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua>
9. Амирджанян, М. Премьер Франции: богачи готовы платить 75% от доходов / Мария Амирджанян // [Електронний ресурс] / Газета Ведомости от 28.09.2012. – Режим доступа к статье: http://www.vedomosti.ru/finance/news/4457991/premier_francii_bogachi_gotovy_platit_75_ot_dohodov#ixzz27sKyhiQt
10. Чухно, А. А. Сучасні економічні теорії: підручник / А. А. Чухно., П. І. Юхименко, П. М. Леоненко; За ред. А.А. Чухна. – К. : Знання, 2007. – 878 С.
11. Жители Германии потребовали ввести налог на роскошь [Електронний ресурс] // Ежедневная электронная газета Утро от 01.10.2012. – Режим доступа к статье: <http://www.utro.ru/news/2012/09/30/1074829.shtml>
12. Мінфін розробив податок на розкіш. Текст законопроекту [Електронний ресурс] / Електронна газета Реальна економіка від 03.04.2012. – Режим доступу до статті: <http://real-economy.com.ua/publication/117/5846.html>.
13. Офіційний сайт Центру Разумкова [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті www.razumkov.org.ua
14. Коляда, Т. А. Економічні та політичні передумови податкової амністії в Україні [Текст] / Т. А. Коляда // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. – 2007. – № 1 (36). – С. 75-80.
15. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254/96-ВР // [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України // Законодавство України. – Режим доступу до закону: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

РЕЗЮМЕ

Коляда Татьяна

Налоговые инструменты обеспечения социальной справедливости в государстве

В статье проанализирована практика реализации действующей налоговой системой принципа социальной справедливости, обоснована необходимость внедрения новых подходов к налогообложению доходов населения и их имущества с учетом мирового опыта и состояния развития отечественной экономики, сделаны предложения по совершенствованию указанных налоговых инструментов.

RESUME

Kolyada Tetyana

Tax instruments to provide social justice in the states

Practice of implementation of principle of social justice in the current tax system, the necessity of new approaches to the taxation of income and property according to world experience and level of development of national economy are analyzed, also the suggestions for improvement of noted tax instruments are done in the article.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2012 р.